

Labuda, Jozef

Starý zámok v Banskej Štiavnici - výsledky archeologických výskumov

Archaeologia historica. 1996, vol. 21, iss. [1], pp. 361-369

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140206>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

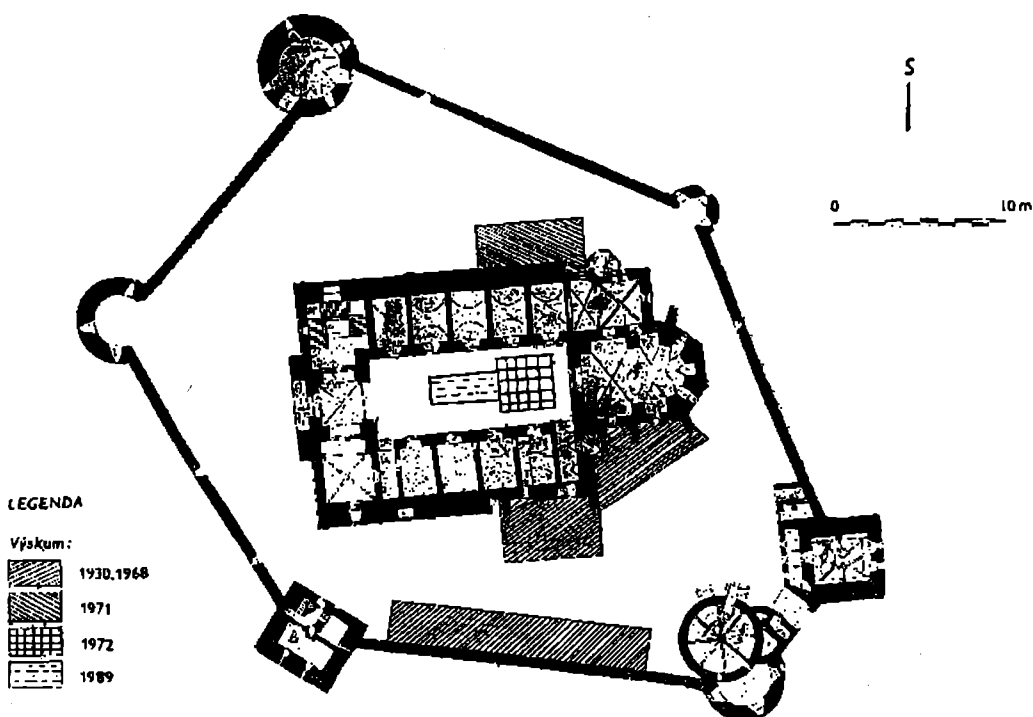
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Starý zámok v Banskej Štiavnici – výsledky archeologických výskumov

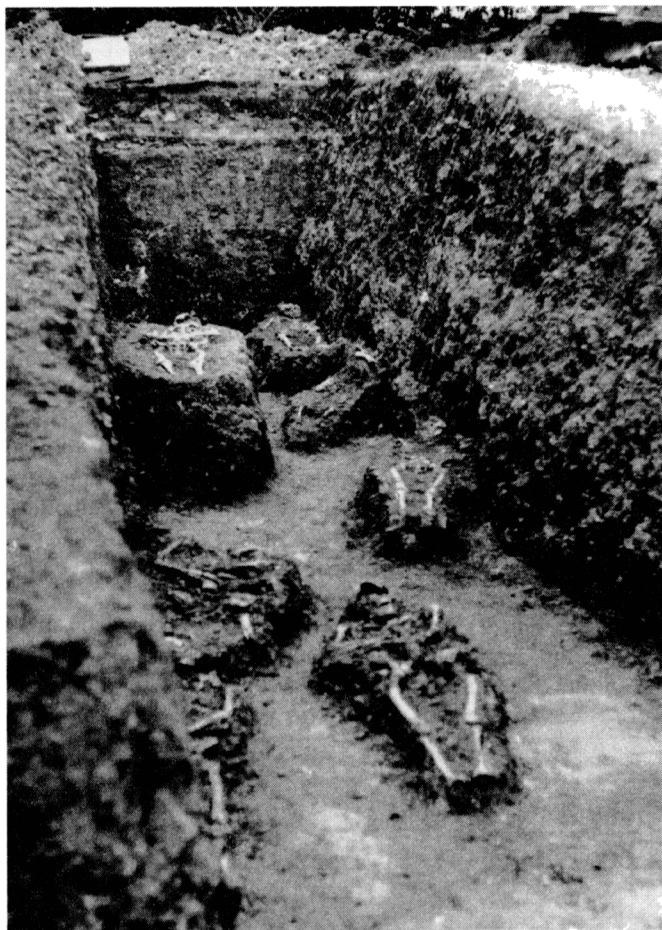
JOZEF LABUDA

Aj keď existuje početná literatúra k dejinám Banskej Štiavnici a rovnako i k problematike Starého zámku, predsa neboli v plnom rozsahu akceptované doterajšie výsledky archeologických výskumov na tomto objekte. Ako však poukazuje plán doterajších archeologických výskumov, v budúcnosti treba v komplexnom prieskume pokračovať, nakoľko veľká časť areálu zostala nepreskúmaná (obr. 1). Pre spomenutú skutočnosť množstva historicko-archeologickej literatúry, viažúcej sa k tomuto mestu (Mencl 1937; Polla 1958; Jankovič 1967; Labuda 1989; Marsina 1990; Tóthová 1990), uvediem len základné údaje historického vývoja mesta na začiatku a v období stredoveku (v spojitosti s tematikou príspevku):

- 1156 – prvý písomný (aj keď z neskoršieho odpisu) údaj o Banskej Štiavnici – terra banensium;
- 2. pol. 12. stor. – začiatok budovania hradu Staré mesto – fortifikácia, správcovstvo banskej činnosti, depozit kovov; 1217 – prvý konkrétny písomný údaj o osade Bana, ktorú možno lokalizovať na dnešné Staré mesto;

Obr. 1. B. Štiavnica – Starý zámok. Pôdorys kostola a jeho opevnenia s vyznačenou plochou výskumu. Kreslil L. Hrušovský.

Obr. 2. B. Štiavica – Starý zámok. Výskum cintorínov v exteriéri severnej lože v r. 1971. Foto: Archív SBM.

- 1228 – označenie banského teritória názvom argentifodina;
30. roky 13. stor. – stavba farského kostola P. Márie na Starom zámku a blízkeho karnera (Mencl 1937);
30. roky 13. stor. – príchod dominikánov a stavba dominikánskeho kostola;
1237–38 – udelenie mestských výsad;
1240 – farár Gerardus, plebanus de Bana – tento kňaz bol súčasne ostrihomským kanonikom a prokurátorom ostrihomskej diecézy pri pápežskom stolci;
1255, 1256 – údaje o meste už pod novým názvom Schebnyzbana;
1266 – cives de Bana;
1275 – najstaršia mestská pečať s baníckymi insígniami; na listine s touto pečaťou sa rieši vzťah dominikánskeho kostola ku farskému kostolu P. Márie „de Bana“.

Pomerne dostatočnými faktami disponujeme o samotnom stavbenom komplexe Starého zámku. Pri už spomenutej výstavbe v 13. stor. – trojlodňová bazilika P. Márie a vedľa stojaci karner sv. Michala (patrocínium známe z r. 1479 – Mencl 1937, s. 198), možno oprávnenne predpokladať existenciu obvodového múru, ktorý zrejme rešpektoval dnešné opevnenie areálu. V rokoch 1497–1515 prebudovali románsku baziliku na trojlodňový halo-vý chrám. V tomto čase prestavali aj opevnenia, do ktorého zakomponovali okrem už stojacich štvorcových veží zo 14. stor. aj nové polkruhové bašty. V tomto období bola k dispo-

Obr. 3. B. Štávnica – Starý zámok.
Výskum nádvorja v r. 1972. Foto:
Archív SBM.

zícii tiež hradná studňa, ktorá bude zaiste vďačným objektom archeologického výskumu.

Z r. 1486 je známy údaj o kostole na hrade. Z r. 1505 sa uvádza kapitán Matej ako kapitán štiavnického hradu. Najrozsiahlejšie zmeny zaznamenal objekt v období renesančnej prestavby v r. 1546–1559, kedy sa stal protitureckou pevnosťou. Bohoslužby v jeho areáli sa mohli vykonávať v karneri sv. Michala, resp. v kaplnke citadely, ktorú vytvorili úpravou presbytéria gotického kostola. Od tohoto času – najneskôr v pol. 16. stor. – končí etapa pochovávaní okolo kostola, hoci tento časový údaj môžeme posunúť už na začiatok 16. stor. Vtedy v r. 1512–1514 postavili na západnom okraji mesta kostol P. Márie Snežnej, nazývaný tiež Frauenbergský. Okolo neho dodnes existuje mestský cintorín a tento pravdepodobne vznikol s výstavbou neskorogotického kostola. Poslednú viditeľnú stavebnú úpravu zaznamenal objekt Starého zámku v 18. stor., kedy upravili vzhľad vstupnej veže do barokovej podoby.

Tieto historicko–architektonické údaje boli i zostávajú nápomocné pre interpretácie výsledkov archeologických výskumov na tejto lokalite. Doteraz pracovali archeológovia spolu s kunsthistorikmi či architektami vo viacerých časových rozmedziach. V r. 1930–1931 skúmal miesta okolo presbytéria J. Eisner spolu s V. Menclom. Získané poznatky uplatnil V. Mencl pri písaní kapitoly o Starom zámku v známej knihe z r. 1937 – Stredoveká architektúra na Slovensku.

Po takmer 40 ročnej pauze tu v r. 1968 uskotočnil vtedajší SÚPS v Bratislave, pod vedením Š. Tóthovej, zisťovací archeologický výskum v interiéri zámku (Schönweitzová 1968). Počas tohoto výskumu, v predstihu rekonštrukčných prác, sa preskúmala západná časť opevnenia, a síce miesta medzi západnou loďou, presbytériom, karnerom a vežou Himmelreich (obr. 1). Fragменты architektúr zachytil už V. Mencl v blízkosti opevnenia medzi karnerom a vežou Himmelreich. Na rozhraní západnej lode a presbytéria sa odkrylo základové murivo, ktoré potvrdilo existenciu vstupného priestoru do kostola v období gotiky. V blízkosti presbytéria sa odkryli 3 hroby, ktorých objav v týchto miestach nebol prekvapením. Oveľa zložitejšia situácia sa objavila pri spomínanom opevnení. Tu sa našlo osem jednotlivých základov múrov, oddelených od seba cezúrami. Charakter materiálu i spôsob murovania (výskyt riadkového muriva) vykazoval rozdielnosti. Jedno murivo možno datovať, a síce sekundárne použitým opracovaným gotickým kameňom s kamenárskou značkou. Celkove možno tieto architektúry považovať za základy objektu, resp. objektov, ktoré boli pristavané k vonkajšiemu obvodovému opevneniu a tvorili pravdepodobne súčasť fortifikačnej pevnosti v období renesancie. Nálezový materiál v podobe keramiky či ostatných drobných predmetov neumožnil bližšie datovanie.

V súvislosti s rekonštrukčnými prácami objektu, plánovanými na začiatok 70. rokov, sa pokračovalo vo výskume Starého zámku v r. 1971–1972 pod vedením Z. Liptákovvej, pracovníky SBM (Liptáková 1973a, 1973b). Zámerom tohoto výskumu bolo preskúmať naopak miesta v severnej časti lode (z jej exteriéru), ako aj nevelkej plochy niekdajšej hlavnej lode románskeho kostola (obr. 1). Na rozhraní lode a sakristie sa vymerali 3 sondy (I, II, III), z nich jedna paralelne v bezprostrednej blízkosti obvodového múru niekdajšej severnej lode kostola. Rozmery sond 10×2 m. Na opracovaných kvádroch gotickej prestavby sa pod úrovňou terénu objavili kamenárske značky. V uvedenej sonde I/71, ako aj v dvoch nasledovných (II – vymeraná súbežne so sondou; III – vymeraná kolmo na rozhranie lode a sakristie) sa odkryli kostrové hroby v dvoch vrstvách (hl. 170 cm, 215 cm). Toto zistenie zaraďuje štiavnický cintorín medzi ďalšie známe lokality s etážovým pochovávaním kvôli úzko vymedzenej ploche pre pochovávanie. Viacvrstvé uloženie hrobov tesne nad sebou

Obr. 4. B. Štiavnica – Starý zámok. Sekundárne uložené kosti starozámockého cintorína (z karnera?) do suchej priekopy. Nález z r. 1993. Foto: J. Labuda.

je charakteristické pre románske a renogotické cintoríny (Hoššo 1989, s. 270). Všetky kostry v uvedených 3 sondách ležali v natiahnutej polohe, s rukami vedľa tela alebo zloženými v lone. Orientácia V–Z s minimálnymi odchýlkami 3 hrobov. Celkove sa odkrylo v exteriéri kostola 29 hrobov, z toho 3 detské (obr. 2).

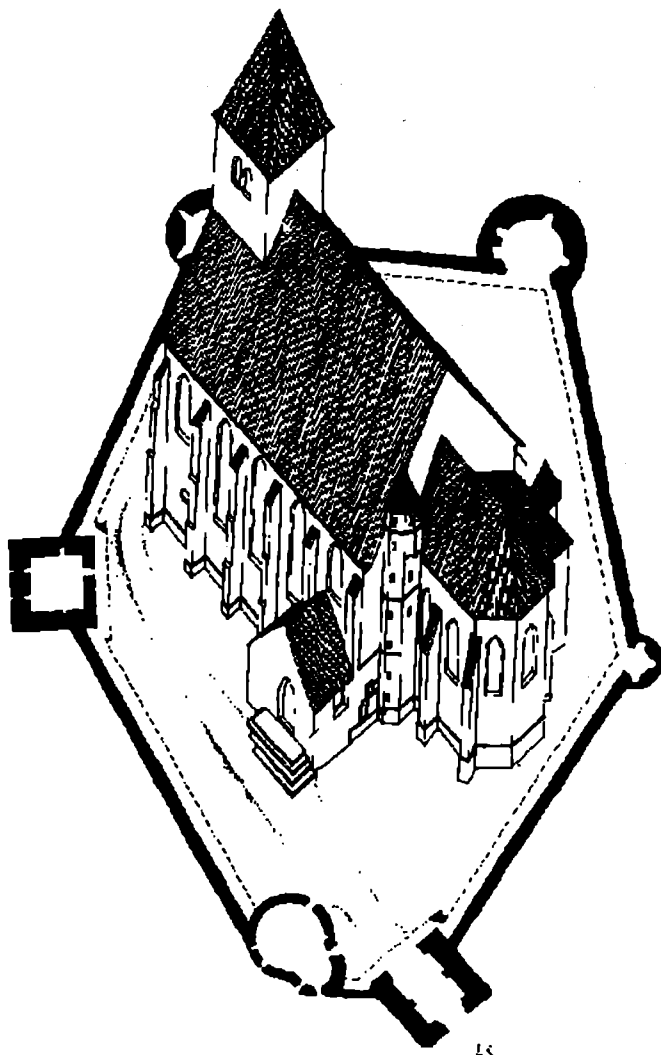
V zásype hrobov sa našli nálezy spadajúce do obdobia 14.–18. stor., čo naznačuje najmä terénne úpravy pri gotickej a renesančnej prestavbe kostola. Okrem kuchynskej keramiky, kachlíc, zlomkov železného a bronzového plechu sa objavila dokonca technická keramika či troska. V blízkosti kostier sa objavili takmer skorodované nálezy, takže nálezy nemožno identifikovať, Kostry v sonde I/71 rešpektovali blízke murivo kostola, preto staršie hroby ako z 13. stor. sa nepodarilo odkryť.

V roku 1972 sa uskutočnil zisťovací výskum SBM menšieho rozsahu v miestach interiéru hlavnej lode, v blízkosti presbytéria (tzv. III. etapa výskumu – Liptáková 1973b). Sonda I/72 mala rozmery 7×1,5 m, orientácia V–Z; sonda III/72 rozmery 4×1,6 m. Výskumom tejto časti lokality sa odkrylo murivo z opracovaných kameňov spájaných maltou bližšie neurčenej stavby, ktorá však prekryvala staršie hroby (odkryté 3 hroby, s dobre zachovalou rakovou). Jej funkcia môže súvisieť s renesančnou prestavbou kostola. V blízkosti muriva a v hĺbke 70 cm sa našli zvyšky dlažby, tvorenej z vedľa seba ukladaných nerovnomerne otesaných kamenných platní. Kamenné podložie zachytené v hĺbke 150–200 cm. V zásype sa objavilo veľmi málo sprievodných nálezov (obr. 3).

Archeologickým výskumom v r. 1971–1972 sa podarilo odkryť hroby cintorína, ktorého rozsah nie je presne stanovený, ale môžeme ho situovať do severnej časti románskeho a gotického kostola. Výskumy V. Mencla a Š. Tóthovej nevylučujú možnosť lokalizácie cintorína aj vo východnej a južnej časti presbytéria, hoci táto plocha sa využívala obmedzene kvôli blízkosti opevnenia. Ďalšie hroby možno rovnako predpokladať v nepreskúmaných častiach severnej bočnej lode a v interiéri presbytéria. Z pôdorysu vyplýva, že to bola veľmi stiesnená plocha, pričom nemožno vylúčiť možnosť pochovávaní od konca 14. stor. aj v areáli špitálskeho kostola sv. Alžbety (dnes už zaniknutý cintorín). Početná komunita farského spoločenstva dôležitého banského mesta sa s pochovávaním nemohla viazať len na farský kostol P. Márie, ale popri špitálskom kostole začal plniť túto funkciu vo veľkom rozsahu – s dostatočnou veľkou plochou – dodnes využívaný cintorín pri kostole P. Márie Snežnej. Početnosť obyvateľstva, typický horský región, Lutherova reformácia a s ňou spojené oddelenie pochovávaní spôsobili, že dodnes v Banskej Štiavnici disponujeme zaniknutými alebo existujúcimi 6 cintorínmi.

Hoci nebola preskúmaná komplexná plocha cintorína, časové rozpätie možno stanoviť relatívne presne. Spodnú hranicu vymedzuje postavenie farského kostola P. Márie v 30. rokoch 13. stor. a horná hranica je ohraničená prestavbou gotického kostola na protitureckú pevnosť v polovici 16. stor. Vtedy už stál neskorogotický kostol P. Márie Snežnej na Frauenburgu a funkciu kostolného cintorína prebral zaiste on, hoci nemáme k tomu písomné doklady. V čase prestavby zámočného kostola na pevnosť prechádza aj patrocinium P. Márie na dnešný farský kostol Nanebovzatia Panny Márie (dovtedy patrocinium sv. Mikuláša). Tento patrila dominikánom (v r. 1536 opustili mesto), resp. svetskému kňazovi. Tak sa mariologické patrocinium farského kostola v Banskej Štiavnici zachovalo. Celkový počet odkrytých hrobov výskumu (32), ako aj minimálne percento trojrozmerných predmetov (prevažne keramika) nedovoľujú hlbšiu analýzu society pochovávaných alebo iných súvislostí. Na skutočnosť farského cintorína poukazuje prítomnosť ženských, mužských i detských hrobov. O určité paralely v interpretácii výsledkov výskumu cintorína sa môžeme oprieť o porovnanie s preskúmaným cintorínom v Kremnici (Hoššo 1989).

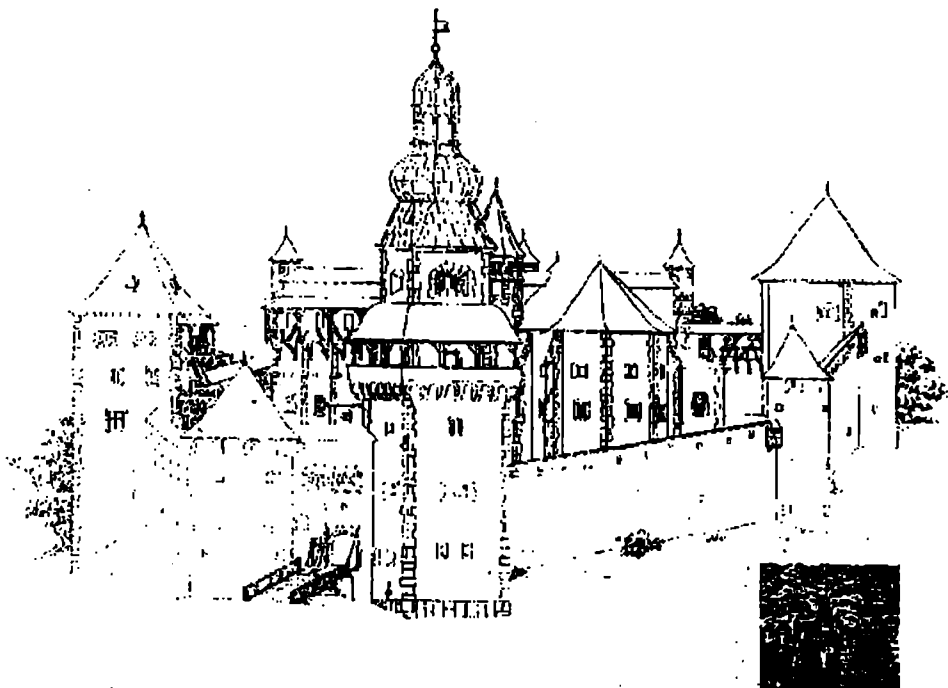
V roku 1989 sa v interiéri nádvoria (bývalá hlavná loď) uskutočnil zisťovací výskum ďalšej jeho neprebádanej časti (obr. 4). Počas necelých troch pracovných týždňov sa postupne preskúmala plocha strednej časti nádvoria, vo vzdialenosti 7,80 m od západného múru presbytéria, bezprostredne naväzujúca na polohu výskumu dr. Z. Liptákovvej z r. 1972. V sonde o rozmeroch 890×250 cm sa objavili viaceré zásypové vrstvy (materiál 15.–17.

Obr. 5. B. Štiavnica – Starý zámok. Ideálna rekonštrukcia objektu z obdobia gotiky.

stor.), oddeľujúce dlažby hlavnej lode (zistené 3 druhy dlažby). Najstaršia dlažba pozostávala zo štvorcových dlaždíc zeleného andezitu (hĺ. 65–70 cm), pričom sa objavila takmer súvisle po celej odkrytej ploche. Časove súvisí s prestavbou kostola na gotickú halu (dlažba 3). Dlažba č. 2 udáva už zvýšenú niveletu nádvorja protitureckej pevnosti.

Je určitým prekvapením, že všetky doterajšie výskumy nepriniesli odkrytie základového muriva takej architektúry, ktorá by predchádzala etape zisteného románskeho kostola. Archeologické nálezy z historického jadra mesta z r. 1968–1990 (výskum Š. Tóthovej z PÚ Bratislava) či zo Starého mesta v r. 1981–1995 (výskum autora príspevku zo SBM Banská Štiavnica) priniesli dôkazy aj o staršom osídlení historického jadra či Starého mesta – Glanzenbergu určite z pol. 12. stor. Je logické, že existencii dvoch románskych kostolov z 1. pol. 13. stor. musela predchádzať staršia sakrálna stavba v meste. Navyše banícke mesto, resp. predtým osada Štiavnica, boli prosperujúce a z hľadiska panovníckeho záujmu o rudy drahých kovov aj profitujúce už v 2. pol. 12. stor. (Marsina 1990). Z tohoto hľadiska je per-

Rekonštrukcia Starého zámku na základe veduty Gerarda Priorata z r. 1676

Reconstruction of the Old Castle according to the drawing of Gerold, Prioste 1676.

Obr. 6. B. Štávnica – Starý zámok. Rekonštrukcia objektu na základe veduty G. Priorata z r. 1676.

spektívny výskum v miestach medzi tzv. Severnou vežou Starého zámku a severovýchodným nárožím citadely, kde sa začiatkom 80. rokov zachytilo murivo neurčitej funkcie pri kopaní rýh pre hromozvody. Z hľadiska polohy umiestnenia možnej predrománskej stavby prichádza do úvahy ako najvhodnejšie úpätie vrchu Paradajz.

Pri prezentácii najdôležitejších výsledkov archeologických výskumov v areáli Starého zámku sa treba zmieniť aj o karneri sv. Michala, kde sa neuskutočnil klasický archeologický výskum, ale z ktorého sa zachovali kostrové zvyšky (najmä lebky, z ktorých jedna vykazuje preukázateľne mongoloidné prvky – Labuda–Thurzo 1995). Tieto sa našli počas príprav karnera, resp. kostnice pre verejnosť zo začiatku storočia, kedy údajne vyviezli z kostnice až 12 vozov ľudských kostier. Miesto vývozu nebolo známe, avšak v r. 1993 sa z vonkajšej strany opevnenia – severne od vstupnej veže – kopala ryha pre kabelizáciu, pričom sa tu našlo veľké množstvo kostrových zvyškov (obr. 5). Nakoľko sa tu v stredoveku nachádzala suchá priekopa, je možné, že spomínané kostrové zvyšky uložili do týchto miest.

Po stručnom komentovaní historických faktov a výsledkov archeologického výskumu sa natiška otázka – čo možno rezumovať zo získaných doterajších poznatkov výskumu areálu Starého zámku (obr. 6). Aj keď významné románske kostoly v B. Štávnici začali stavať v 1. tretine 13. stor., je logické, že v 2. polovici 12. stor. sa v širšom areáli mesta nachádzala rozsiahla sídlisková aglomerácia, majúce priamy alebo nepriamy súvis s banskou činnosťou. V súčasnosti zalesnený vrch Staré mesto (Glanzenberg) predstavoval už koncom 12. stor. dôležité správne, sídliskové, refugiálne a depozitné (z hľadiska drahých kovov) centrum banského regiónu a osada Štávnica pri rovnomennom potoku – z hľadiska výhodnejšej polohy – získala stále väčší význam v tomto prostredí. Dovoľm si vysloviť

tézu, že už v 2. polovici 12. stor. sa na teritóriu dnešného historického jadra nachádzal kostol, ktorý združoval či viazal na seba viaceré osady (napr. aj Bana na Glanzenbergu), ktoré boli roztrúsené v miestach výstupu žľi na povrch. Potom nemôže prekvapiť v tom čase ani existencia dvoch románskych kostolov blízko seba.

V tomto období (12. stor.) je osídlená časť vrchu Sitna a rozsiahle stavebné zmeny v B. Štiavnicí začiatkom 13. stor. (kostoly, meštianska architektúra, hrad na Glanzenbergu) mali zaiste súvis aj s budovaním rozsiahleho murovaného opevnenia na Sitne. Tento najvyšší kopec Štiavnických vrchov predstavoval odvekov vstupnú bránu do banského teritória. Uvedená spojitost budovania či prestavieb fortifikačných architektur medzi Sitnom a mestom mala dlhodobú spojitost a najmarkantnejšie sa prejavila v čase tureckého nebezpečenstva (Nový zámok – Sitno – signalizácia).

Stavebný rozmach v meste na začiatku 13. stor. mal spojitost aj s príchodom nemeckého etnika do tohoto prostredia. Táto skutočnosť je dokumentovaná napríklad na príklade karnera v Banskej Štiavnicí či jeho pendantov v banských mestách Kremnica a Banská Bystrica (Hoššo 1989). Nemeckí baníci neprichádzajú len ako podnikatelia, panovníkom zvyhodňovaní, ale aj ako členovia ateblovanej society, ktorá si svoje osobitosti chcela udržať či budovať aj v novom prostredí. Technické zmeny (napr. použitie vodného kolesa v baníctve) spôsobili vyššiu efektívnosť banskej prevádzky, požiadavky na zvýšenie obslužného personálu, nárast populácie, a tým aj potrebu budovania napr. sakrálnych stavieb.

Zaiste nie náhodou dochádza k výstavbe románskych kostolov na okraji mesta, ktoré so svojim zázemím tvorili významné stanice cestných komunikácií smerom na Zvolen (dominikánsky kostol s kláštorom), či na Hodrušu a dolné Pohronie (Starý zámok). Zároveň predstavovali aj malé opevnené enklávy, ktoré v tomto banskom prostredí pretrvávali aj v ďalšom období stredoveku a niektoré sa postupne prebudovali (napr. komplex budov a opevnenia Komorného dvora či Rubigallovského majera).

Ako vyplýva z príspevku, Starý zámok zohrával v dejinách mesta vždy kľúčovú úlohu nielen v stredovekých, ale aj jeho novovekých dejinách. Najprv ako farský kostol, po spuštení Starého mesta – Glanzenbergu v 15. stor. preberá funkciu mestského hradu až do 18. stor., na prelome 19. a 20. stor. sa stáva kultúrnym strediskom mesta a regiónu, kedy tu vzniká Mestské múzeum. Nakoľko jeho areál je doteraz odkrytý len z jednej tretiny plochy, dočkáme sa nových prekvapení?

Literatúra

- HOŠŠO, J., 1989: Výsledky historicko-archeologického výskumu mestského hradu v Kremnici. In: Zbor. Fil. Fak. Un. Kom., roč. XXXIX–XL, Historica, Bratislava, s. 249–294.
- JANKOVIČ, V., 1967: O Starom meste v Banskej Štiavnicí. In: Sbor. Slov. Národ. Múz. 61. História 7. Bratislava, s. 73–87.
- LABUDA, J., 1989: Najnovšie výsledky výskumu SBM v regióne Banskej Štiavnice. In: Zbor. SBM 14. Banská Štiavnica, s. 7–21.
- LABUDA, J.–THURZO, M., 1995: Nálezky lebiek z karnera Starého zámku v Banskej Štiavnicí a ich antropologická analýza. Zborník SBM XVII (v tlači).
- LIPTÁKOVÁ, Z., 1973a: Správa o zisťovacom archeologickom výskume na objekte Starý zámok v Banskej Štiavnicí (II. etapa) v dobe od 1. 7. do 30. 9. 1971. Nálezová správa; Banská Štiavnica 1973, nepubl., 21 strán textu, merač. a fotograf. dokumentácia.
- LIPTÁKOVÁ, Z., 1973: Správa o zisťovacom archeologickom výskume na objekte Starý zámok v Banskej Štiavnicí (III. etapa) v dobe od 2. mája do 28. júla 1972. Nálezová správa, Banská Štiavnica 1973, nepubl. 14 strán textu, merač. a fotograf. dokumentácia.
- MARSINA, R., 1990: Banskoštiavnické mestské a banské právo. In: Banské mestá na Slovensku. Žiar nad Hronom, s. 13–34.
- MENCL, V., 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha–Prešov.
- POLLA, B., 1958: K problematike vzniku Starého mesta v Banskej Štiavnicí. Slov. Archeol., 6, s. 453–477.
- SCHÖNWEITZOVÁ, Š., 1968: Správa o zisťovacom archeologickom výskume na objekte Starý zámok (I. etapa) v dobe od 31. 5. 1968 do 8. 11. 1968. Nálezová správa, Bratislava 1969, nepubl., 48 strán textu, meračská a kresebná dokumentácia.

Zusammenfassung

Das Alte Schloß in Banská Štiavnica – die Ergebnisse der archäologischen Forschungen

Zu den wertvollsten Objekten der Stadt gehört das Alte Schloß, das die Entwicklung der Architektur seit seiner Entstehung am Anfang des 13. Jahrhunderts (Pfarrkirche Jungfrau Maria) bis zur größeren Adaptierung im 16. Jahrhundert (antitürkische Festung) dokumentiert (Abb. 5). In der Nähe von der Pfarrkirche stand die St. Michael–Kapelle, das sog. Karnarium mit Ossarium. Es ist ein romanischer Bau.

Im Beitrag präsentieren sich die Ergebnisse der archäologischen Grabungen aus dem Areal des Schlosses von den Jahren 1930–1931 (V. Mencl, J. Eisner), 1968 (Š. Tóthová), 1971–1972 (Z. Liptáková), 1989 (Š. Tóthová, J. Labuda). Mit diesen Grabungen wurde der pfarrliche Friedhof im nördlichen Teil der Kirche festgestellt, ebenso in dem ursprünglichen Interieur der romanischen und gotischen Kirche (Abb. 1). Bisher wurden 33 Gräber entdeckt, die Männern, Frauen, Kindern zuzusprechen sind. Die sämtliche Fläche des Friedhofs wurde am Anfang des 13. Jahrhunderts durch die Befestigung begrenzt, deshalb wurde d. Z. auch Karnarium erbaut. Die Gräber lagen in Etagenposition, mit Orientierung O–W (Abb. 2). Im ursprünglichen Hauptschiff befanden sich 3 Schichten des Fußbodens und zwar vom 15. und 16. Jahrhundert (Abb. 3). Zwischen dem Karnarium und der quadratischen Bastei (Turm Himmelreich) entdeckten sich die Reste der Architekturen, die man mit der Befestigung des 16. Jahrhunderts verbinden kann. Typische archäologische Funde (Keramik, Kacheln usw.) stammen aus dem 15.–18. Jahrhundert, als das Objekt zur Verteidigung der Stadt diente. In der 1. Hälfte 16. Jahrhunderts endet auch die Beerdigung auf dem Friedhof.

Abbildungen:

1. B. Štiavnica, Altes Schloß. Grundriß der Kirche und ihre Befestigung. Die Forschungsfläche ist gekennzeichnet.
2. B. Štiavnica, Altes Schloß. Erforschung der Friedhöfe in der Umgebung des Nordschiffes.
3. B. Štiavnica, Altes Schloß. Grabungsarbeiten Im Hof, im Jahr 1972.
4. B. Štiavnica, Altes Schloß. Die Knochen in der Sekundärlage aus dem altschlossener Friedhof (vom Karner?).
5. B. Štiavnica, Altes Schloß. Idealrekonstruktion des Objekts aus der Gotikzeit.
6. B. Štiavnica, Altes Schloß. Rekonstruktion des Objekts aufgrund der Vedute von G. Priorat aus dem Jahr 1676.

